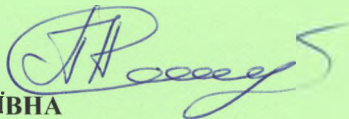

АВТ
1754

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ**

ПОЛЯНСЬКА ГАННА СЕРГІЇВНА

УДК 343.985.2:340.64 (477)

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ДІАГНОСТИКА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У
РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ
(ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Боротьба зі злочинністю – одне з найважливіших завдань держави та її правоохоронних органів, без вирішення якого суспільство не може повно й усебічно розвиватися. Удосконалення правоохоронної діяльності висуває вимоги всебічного впровадження в кримінальне судочинство сучасних досягнень науки, що об'єктивують методи наукового пізнання істини, спираючись на досягнення науково-технічного прогресу. Ці вимоги можуть бути реалізовані з урахуванням створення й удосконалення на основі різноманітних рекомендацій та розробок, які забезпечують ефективність боротьби зі злочинністю й відповідають принципу допустимості використання техніко-криміналістичних і тактико-криміналістичних прийомів, засобів, методів і методик для розкриття, розслідування й запобігання вчиненню кримінальних правопорушень. Важливу роль у цьому процесі відіграє чітке розуміння й правильне практичне використання слідчими, прокурорами, оперативними працівниками, експертами й судом теоретичних положень криміналістичної діагностики.

У діяльності як слідчих і прокурорів, що здійснюють досудове розслідування, так і оперативних працівників, які діють у межах наданих їм прав і можливостей із протидії злочинності, криміналістична діагностика має важливе значення. Досліджуючи наслідки кримінального протиправного прояву або ознаки підготовки до його вчинення, працівники правоохоронних органів широко використовують діагностування різноманітних об'єктів, їх станів, процесів, які мають стосунок до події злочину чи кримінального проступку.

Проблеми криміналістичної діагностики певною мірою висвітлено у працях вітчизняних і зарубіжних учених, чиї наукові здобутки становлять теоретичну основу нашого дослідження. Це, зокрема, праці: Т. В. Авер'янової, Л. Є. Ароцкера, Р. С. Белкіна, А. І. Вінберга, О. Ф. Волинського, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, О. В. Гортинського, Г. І. Грамовича, Г. Л. Грановського, С. В. Дубровіна, А. В. Іщенка, В. Я. Колдіна, Ю. Г. Корухова, В. К. Лисиченка, Н. І. Клименко, М. О. Новосолової, О. С. Подшибякіна, Т. М. Пучкової, О. Р. Росинської, М. В. Салтєвського, Ю. П. Сєдих-Бондаренка, М. О. Сєліванова, В. О. Снеткова, В. О. Тимченка, О. О. Ейсмана, Б. І. Шевченка, М. П. Яблокова та інших дослідників, які розглядали концептуальні засади криміналістичної діагностики як окремий метод пізнання, що дає змогу отримати уявлення про механізм злочинних дій на підставі його відображення в об'єктах матеріального світу. Проте й до сьогодні окремі питання залишаються дискусійними та неоднозначними. У зв'язку із цим постає потреба систематизації наявних теоретичних і практичних знань, їх творчого осмислення, подальшого розроблення як загальних положень криміналістичної діагностики, так і окремих напрямів її використання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. У дисертації висвітлено результати досліджень, що пов'язані зі Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 12 лютого 2007 р. за № 105/2007. Тема дисертації відповідає вимогам наказу МВС України від 29 липня 2010 р. № 347 «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014

років», Указу Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів».

Тема роботи затверджена вченою радою Донецького юридичного інституту МВС України (протокол № 7 від 25 січня 2012 р.).

Висвітлення окресленої наукової проблеми ґрунтується на тій гіпотезі, що криміналістична діагностика та застосування її положень у практиці виявлення, розкриття й розслідування кримінальних правопорушень створює умови для поліпшення діяльності правоохоронних органів у напрямі протидії злочинності шляхом своєчасного розкриття злочинів та притягнення до відповідальності винних осіб і водночас сприяє зміцненню гарантій законності під час проведення оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування кримінальних проваджень і їх розгляду судами. Багатоаспектність проблеми зумовлює потребу міждисциплінарного підходу до здійснення дослідження і розкриття низки взаємопов'язаних питань, зокрема: місця криміналістичної діагностики у висуненні оперативних, слідчих та експертних версій; класифікації об'єктів криміналістичної діагностики; комплексної діагностики у вирішенні окремих експертних завдань тощо.

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в подальшому вдосконаленні теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо використання криміналістичної діагностики у процесі розкриття й розслідування кримінальних правопорушень. Потреба в цьому вбачається як з погляду загальної суспільної значущості цієї проблеми, так і в інтересах досягнення високої ефективності діяльності органів досудового розслідування та суду.

Реалізація поставленої мети передбачає необхідність послідовного розв'язання таких *задач*:

- на підставі аналізу дисертаційних фондів, монографічної, періодичної літератури встановити рівень розробленості сучасних проблем криміналістичної діагностики та визначити основні напрями її подальших наукових досліджень;

- узагальнити теоретичні витоки становлення й розвитку криміналістичної діагностики як окремої криміналістичної теорії;

- систематизувати, уточнити й обґрунтувати наукові положення, які стосуються використання розробок криміналістичної діагностики в розкритті й розслідуванні кримінальних правопорушень;

- конкретизувати й уточнити зміст понять «криміналістична діагностика», «об'єкти та предмет криміналістичної діагностики», «завдання криміналістичної діагностики», «діагностичні ознаки», «діагностичний період»;

- охарактеризувати методологічну основу криміналістичного діагностування, що здійснюється в інтересах розкриття й розслідування кримінальних правопорушень;

- визначити основні завдання криміналістичної діагностики, пов'язані з процесом побудови версій, проведенням окремих слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій;

- розкрити можливості спеціаліста в застосуванні спеціальних знань у здійсненні діагностування під час проведення слідчих (розшукових) дій;

- висвітлити сутність експертних досліджень у процесі вирішення питань криміналістичного діагностування;

- обґрунтувати поняття психолого-криміналістичного портрета особи злочинця як самостійного діагностичного завдання.

Об'єктом дослідження є слідча, експертна та судова практика, що стосується процесу діагностування під час здійснення кримінального провадження.

Предметом дослідження є криміналістична діагностика та її значення у розкритті та розслідуванні злочинів (теоретичний та праксеологічний аспект).

Методи дослідження. Для вирішення окреслених завдань у роботі використано комплекс взаємоузгоджених методів наукового дослідження: *аналізу, синтезу, узагальнення, індукції, дедукції, прогнозування, аналогії* – для з'ясування та узагальнення емпіричних даних на основі логічних правил від конкретного до загального, від відомого до невідомого; визначення об'єкта, предмета, гіпотези, концептуальних засад дослідження; *зіставно-порівняльний, структурно-функціональний методи* – з метою узагальнення вітчизняних і зарубіжних літературних джерел із філософії, кримінального процесу, криміналістики та окремих нормативних документів; *діалектичний, структурно-функціональний* – для уточнення, конкретизації та обґрунтування основних понять дослідження; *ситуаційний*, основу якого становить аналіз конкретних ситуацій, – маючи на меті дослідити комплекс обставин, що впливають на інтерпретацію питань криміналістичного діагностування у процесі розкриття й розслідування злочинів і кримінальних проступків; *соціологічні методи* – для розроблення рекомендацій щодо оптимізації діяльності з виявлення, розкриття та розслідування злочинів; *статистичний метод* – для аналізу емпіричних даних та обґрунтування висновків дисертації; *метод системного аналізу*, який дозволив проаналізувати теоретичні та практичні проблеми діяльності слідчого, прокурора, спеціаліста, експерта з діагностування предметів, зв'язків і явищ, які виникають у процесі вчинення злочинів; *метод аналізу експертних оцінок*, який надав допомогу в аналізі думок відомих фахівців, експертів з метою розроблення наукових позицій щодо характеристики окремого явища, досліджуваної проблеми, урахування досвіду вчених і практиків, що дало змогу запропонувати власне розуміння сутності проблеми криміналістичної діагностики.

Зазначені методи використовувалися в роботі комплексно, у взаємозв'язку та взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту й об'єктивність здійсненого дослідження.

Нормативно-правовою базою дисертації є положення Конституції України, кримінального процесуального законодавства України, чинні методичні рекомендації МВС України для практичних працівників органів досудового розслідування й експертних підрозділів.

Емпіричну базу дослідження становлять результати вивчення сучасного стану досліджуваної проблеми у криміналістичній та спеціальній літературі, аналізу й узагальнення сучасної експертної та слідчої практики, опитування 594 слідчих органів досудового розслідування МВС України з питань, що відображають практичний аспект сутності наукової проблеми і потреби експертної, слідчої та судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих проблем дисертація є першим на сучасному етапі історичного розвитку України комплексним дослідженням проблем криміналістичної діагностики, у якому враховано сучасні підходи до використання можливостей криміналістичного діагностування в досудовому розслідуванні й судовому розгляді кримінальних проваджень. Сформульовані в дисертації положення й рекомендації дали можливість отримати систему теоретичних поглядів на стан, тенденції та перспективи розвитку криміналістичної діагностики для забезпечення діяльності працівників оперативних підрозділів, слідчого, прокурора, суду з використанням ними її положень в інтересах кримінального судочинства.

У роботі обгрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

- обгрунтовано поняття психолого-криміналістичного портрета як системи відомостей діагностичного характеру про психологічні та інші ознаки людини, важливі з погляду її виявлення та ідентифікації, а також тісно пов'язані з ними соціальні, демографічні та інші характеристики конкретної особи;

- визначено, що основними складовими криміналістичної діагностики є: розпізнавання як основна форма пізнання; використання власних засобів і методів криміналістики, серед яких на першому місці стоять методики діагностичних досліджень і засоби інформаційного забезпечення; коло об'єктів, які відповідають певним родам і видам криміналістичних експертиз;

- встановлено, що сутністю експертного діагностичного дослідження є виявлення в досліджуваному об'єкті відхилень від певної норми, встановлення причини цих змін та визначення міри зв'язку цієї причини з подією (механізмом) злочину;

удосконалено:

- визначення криміналістичної діагностики як багаторівневого інтерпретаційно-реконструктивного процесу уявної реконструкції та інтерпретації особою, що здійснює досудове розслідування чи судовий розгляд кримінального провадження, загальної картини досліджуваного в конкретному провадженні кримінального правопорушення з метою віднесення його до відповідного виду злочину чи кримінального проступку;

- розуміння структури процесу криміналістичної діагностики, яке в найзагальнішому вигляді можна охарактеризувати як визначення мети, попереднє вивчення об'єктів, аналіз виявлених діагностичних ознак, порівняння за аналогією, оцінку та корегування отриманих результатів, формулювання висновків;

- зміст поняття «криміналістична діагностика», яке у криміналістиці має три значення – розпізнавання, розрізнення та визначення. Криміналістична діагностика акумулює всі ці значення й може бути визначена як окремий метод пізнання механізму злочину на підставі його відображення на об'єктах матеріального світу;

- обгрунтування того, що діагностичні завдання вирішуються під час проведення будь-якого виду судової експертизи, при цьому властивості та стани об'єктів можуть розпізнаватись: у процесі їх безпосереднього дослідження;

дослідження ознак їх відображення зовні; вивчення механізму окремих етапів, фрагментів злочинної події, її динамічних та інших особливостей;

дістали подальшого розвитку:

- положення щодо методологічної основи криміналістичної діагностики, яку визначають як: принципову можливість пізнання об'єкта, події за їх відображенням; відомості про загальні закономірності виникнення доказів; нагромаджені криміналістикою відомості про закономірності виникнення об'єктів, їх властивості та ознаки; відомості про типові моделі відображення дій (подій); володіння суб'єктом діагностики методиками дослідження об'єктів діагностики та всім арсеналом необхідних методів (аналогією, моделюванням, екстраполяцією, аналізом, синтезом, експериментом тощо);

- розуміння поняття предмета криміналістичної діагностики як пізнання змін, які відбулися в результаті злочинного посягання, а також їх причин та умов на підставі вивчення властивостей і станів об'єктів, які взаємодіяли, для встановлення механізму злочинної події загалом та її окремих елементів;

- визначення об'єктів криміналістичної діагностики як фактичних даних, що мають значення для досудового розслідування (виокремлено дві групи об'єктів діагностування – людина та її прояви, сліди, частки; речі та їх прояви, сліди тощо);

- формулювання поняття «діагностичний період» як проміжку часу, протягом якого можливе проведення діагностування, а поняття «діагностичне поле» як сукупності діагностичних ознак на певній ділянці об'єкта;

- визначення діагностичної ознаки як ознаки, за якою можна робити висновок про властивості об'єкта, який відобразився в сліді, про зміни цих ознак у часі, умовах, у яких відбувалася взаємодія об'єктів.

Практичне значення одержаних результатів зумовлене тим, що вони базуються на врахуванні сучасного стану й можливостей використання криміналістичної діагностики для розкриття й розслідування злочинів під час висунення криміналістичних версій, для підготовки й проведення окремих оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій, а також проведення експертних досліджень різноманітних об'єктів, що сприятиме розкриттю й досудовому розслідуванню злочинів.

Теоретичні положення й висновки, що містяться в дослідженні, можуть бути використані:

- у *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення загальних проблем теорії криміналістики, основ криміналістичної діагностики, її окремих положень з метою впровадження її розробок у практику оперативно-розшукової, слідчої, експертної діяльності та діяльності суду;

- у *практичній сфері* – для вдосконалення практики використання криміналістичних рекомендацій щодо діагностування фактичних обставин існування й розвитку подій, явищ, що мають ознаки кримінальних правопорушень, і встановлення причетності до них окремих осіб чи предметів. Деякі отримані нами результати використовуються в практиці діяльності правоохоронних органів (акт впровадження у практичну діяльність Головного слідчого управління МВС України від 30 грудня 2013 р.);

- у навчальній сфері – для підготовки й написання відповідних розділів, глав або підрозділів підручників і посібників, навчальних програм з криміналістики, спеціальних курсів з проблемних питань криміналістики й судової експертизи; методичних розробок з метою вивчення питань застосування положень криміналістичної діагностики під час підготовки й проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів. Окремі результати пропонованого дослідження використовуються у навчальному процесі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від № 18 від 10 грудня 2013 р.), Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка (акт впровадження від 23 грудня 2013 р.).

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що основні положення, які відображені в роботі та становлять її новизну, розроблено власне авторкою. Наукові публікації, а також тези виступів на наукових, науково-практичних конференціях, у яких висвітлено основні результати дослідження, підготовлені одноособово.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дослідження оприлюднені на наукових і науково-практичних конференціях, серед іншого й міжнародних, круглих столах, зокрема: на V міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Закарпатські правові читання» (Ужгород, 2013 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальне судочинство: новації процесуальної теорії і криміналістичної практики» (Алушта, 2013 р.); V науковому круглому столі молодих вчених, аспірантів та магістрів «Верховенство права – основоположний принцип правової держави» (Харків, 2013 р.); круглому столі «Держава і право в умовах інтеграції до Європейського Співтовариства» (Донецьк, 2013 р.).

Публікації. Найважливіші результати дослідження, що відображають його основні положення, опубліковані у 9 наукових працях, серед яких 4 – статті у фахових виданнях, 1 – у зарубіжному фаховому науковому періодичному виданні; 4 – тези виступів, видані в окремих збірниках за підсумками наукових та науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (277 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 214 сторінок, з них основного тексту – 172 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність і ступінь розробленості теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами; охарактеризовано мету, головні задачі; визначено об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення здобутих результатів, наведено дані про їх апробацію та впровадження; подано інформацію щодо переліку публікацій, структури та обсягу роботи.

Перший розділ «Теоретичні та методологічні передумови дослідження криміналістичної діагностики» складається з двох підрозділів, у яких розглянуто

історіографію дослідження криміналістичної діагностики, обґрунтовано вибір напрямів наукового дослідження, розкрито основні вихідні поняття та категорії.

У підрозділі 1.1 *«Постановка проблеми: сутність і актуальність використання положень криміналістичної діагностики в розкритті й розслідуванні злочинів»* висвітлено розвиток теоретичних уявлень щодо поняття й сутності криміналістичної діагностики у їх історичній ретроспективі, сформульовано поняття й розкрито сутність криміналістичної діагностики через дослідження такої криміналістичної категорії, як неідентифікаційні дослідження. Систематизація окресленої інформації уможливує формування бачення та належний підхід до вирішення проблемних питань криміналістичної діагностики, встановлення її значення в розкритті й розслідуванні злочинів.

Історіографічна база дослідження представлена чотирма масивами наукових праць, предмет дослідження яких межує з дисертаційним: теоретико-правові джерела, у яких порушуються проблеми неідентифікаційних досліджень як передумови створення теорії криміналістичної діагностики; наукові праці, які висвітлюють концептуальні засади теорії криміналістичної діагностики; роботи, у яких порушуються питання використання положень криміналістичної діагностики у розкритті й розслідуванні злочинів; наукові джерела, що містять дослідження проблеми діагностування в окремих видах судових експертиз.

Найбільш ґрунтовною працею з проблем криміналістичної діагностики є науково-практичний посібник Ю. Г. Корухова *«Криміналістична діагностика при розслідуванні злочинів»*, що являє собою перше на теренах країн СНД фундаментальне дослідження великої комплексної проблеми використання криміналістичної діагностики у слідчій та експертній практиці. Важливе місце належить і докторській дисертації С. В. Дубровіна *«Основи теорії криміналістичної діагностики»*, у якій наведено основні положення вчення про структуру, логічну організацію, методи, методики, засоби і прийоми криміналістичної діагностики з метою розкриття, розслідування та запобігання злочинам, значення, взаємозв'язок і місце криміналістичної діагностики як окремого вчення в системі криміналістики. Значним доробком у продукуванні та нагромадженні знань у галузі експертної діагностики є докторські й кандидатські дисертації та низка інших монографічних праць, у яких діагностика посідає якщо не головне, то одне з важливих місць під час розгляду проблемних питань криміналістики.

У підрозділі 1.2 *«Вихідні поняття та категорії криміналістичної діагностики»* наведено аналіз основних понять і категорій за темою дисертаційного дослідження.

У термінологічній системі дослідження виокремлено дві групи термінів: основні (категоріальні) та периферійні (неосновні). Основні (категоріальні) терміни пов'язані між собою за допомогою наукових дефініцій, тобто словесних визначень того, що цей термін виражає. Стосовно нашого дослідження такими термінами є *«розкриття злочинів»*, *«розслідування злочинів»*, *«криміналістична діагностика»*, *«об'єкт діагностики»*, *«предмет діагностики»*, *«діагностична ознака»*.

За загальним розумінням, *«розкрити злочин чи кримінальний проступок»* – означає встановити факультативні ознаки події, що підпадає під розуміння певної події як кримінально караного суспільно небезпечного діяння, та конкретну особу,

котра вчинила це діяння. Це може бути встановлено й оперативно-розшуковим шляхом. Але не можна вважати розкрите у процесі оперативно-розшукової діяльності кримінальне правопорушення розслідуваним, оскільки розслідування передбачає обов'язкове проведення комплексу процесуальних заходів і встановлення обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні й обов'язковість доказування яких установа кримінальними процесуальними нормами. Розкриття злочину чи кримінального проступку як результат оперативно-розшукової діяльності повинне отримати відповідну кримінально-процесуальну інтерпретацію, що й означатиме їх досудове розслідування, яке може відбуватись у формі досудового слідства чи дізнання. Таким чином, розкриття й розслідування кримінального правопорушення – це два взаємозумовлені та взаємопов'язані поняття.

Термін «діагностика» у криміналістиці має три значення – розпізнавання, розрізнення та визначення. Криміналістична діагностика акумулює всі ці значення й визначається як окремий метод пізнання механізму злочину на підставі його відображення на об'єктах матеріального світу. Виходячи з поняття діагностики та завдань криміналістичної діагностики, визначають три категорії властивостей і умов, вивчення яких допомагає юристові-досліднику в досягненні істини: внутрішня (властивості й стани об'єкта), зовнішня (час, місце, функціонування об'єкта), механізм виникнення і розвитку процесів (взаємодія об'єктів між собою, послідовність дій тощо).

Периферійні терміни пов'язані з менш важливими, окремими поняттями; вони визначають, конкретизують, доповнюють й уточнюють основні. Такими термінами в нашому дослідженні є «сукупність діагностичних ознак», «діагностичний період» тощо.

Другий розділ «Характеристика криміналістичної діагностики як окремої наукової теорії, процесу пізнання та мети дослідження» включає два підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Структура і зміст загального методу дослідження проблем криміналістичної діагностики та її значення в розкритті й розслідуванні злочинів» розкрито поняття й сутність криміналістичної діагностики як окремої наукової теорії, процесу пізнання та мети дослідження.

Діагностику в криміналістиці розглядають як окреме вчення (теорію), мету, метод, процес. Виникнення теорії криміналістичної діагностики зумовлене потребою в теоретичній базі для науково обґрунтованого вирішення загальних за своїм сенсом завдань, що виникають у практиці розкриття й розслідування злочинів, сутність яких полягає в розпізнаванні, виявленні, визначенні ознак для встановлення властивостей і станів об'єктів, динаміки й обставин події, причин та взаємозв'язку явищ і фактів, пов'язаних із подією злочину. Криміналістична діагностика трактується як пізнавальний процес, ґрунтований на вивченні відображень механізму вчиненого злочину (матеріальних, ідеальних), для визначення змін, властивостей і станів об'єктів, установа причин цих змін і їх зв'язків з подією злочину. Криміналістична діагностика – це спеціальний метод криміналістики й експертного дослідження, пристосований для встановлення фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження, шляхом вивчення та пояснення властивостей і станів об'єкта (явища).

Дослідження сутності криміналістичної діагностики та її значення в розкритті й розслідуванні кримінальних правопорушень здійснювалося дисертантом у декілька етапів. На першому етапі основна увага зосереджувалася на визначенні проблеми, бібліографічному пошуку й аналізі первинної та наукової інформації, що стосується криміналістичної діагностики, встановленні суперечностей у її визначеннях, запропонованих різними вченими і в різні часи. Другий етап дослідження полягав у формулюванні теми, мети й завдань дослідження, визначенні його актуальності, стану розв'язання суперечностей, їх причин, основних чинників впливу на розвиток наукової думки з досліджуваних проблем. Провідна ідея та основні положення дисертації відображені в загальній гіпотезі дослідження. Для правильного розроблення гіпотези уточнено невизначені й уведені наукові поняття як складові предмета дослідження, осмислено й визначено предмет дослідження. На третьому етапі формулювалися конкретні завдання дослідження. Під час визначення методики дисертації основна увага приділялась адекватному застосуванню методів відповідно до поставленої мети та здобутих наукових результатів. На четвертому етапі проводились експериментальні дослідження з експертного діагностування, здійснювалось опитування слідчих, експертів з проблем використання положень криміналістичної діагностики у виявленні, розкритті, розслідуванні кримінальних правопорушень та встановленні судових експертиз під час досудового розслідування. На завершальному етапі здійснено аналіз, інтерпретацію та оформлення здобутих наукових результатів.

Теорія криміналістичної діагностики ґрунтується на інших криміналістичних теоріях як своїх попередниках, що мають визначальне значення для розвитку криміналістичної науки та вдосконалення практики використання науково-технічних досягнень у розкритті й розслідуванні злочинів, і поза їхнього впливу формуватися не може. Її методологічну основу визначають: принципова можливість пізнання об'єкта, події за відображенням; відомості про загальні закономірності виникнення доказів, включаючи речові, як засоби відображення й носії потенціалу криміналістично значущої інформації; нагромаджені криміналістикою відомості про закономірності виникнення об'єктів, їх властивості та ознаки; відомості про типові моделі відображення дій (подій) з урахуванням об'єктивних властивостей предметів, що взаємодіяли, умов взаємодії, властивостей особи; володіння методиками дослідження об'єктів криміналістичної експертизи та всім арсеналом необхідних методів.

Криміналістична діагностика може бути використана на різних етапах дослідження кримінальної ситуації: під час оперативно-розшукової діяльності у разі проведення пошукових заходів і попередніх оперативних досліджень; у досудовому розслідуванні під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також судових експертиз; під час судового розгляду кримінального провадження. У практичному плані криміналістична діагностика повинна забезпечити вирішення експертних завдань та аналіз слідчих ситуацій шляхом вивчення властивостей і станів об'єктів, змін, що відбулися в них у результаті злочинної дії, та виявлення на цій підставі механізму вчинення злочину загалом або окремих його фрагментів (етапів). Криміналістична діагностика є

складовою всього процесу дослідження об'єктів, результати вивчення яких мають значення для кримінального провадження.

У підрозділі 2.2 «Характеристика предмета, об'єктів та завдань криміналістичної діагностики» зазначено, що предметом діагностики є пізнання змін в обстановці й об'єктах матеріального світу, які відбулися в результаті злочинного посягання, а також їх причин та умов на підставі вивчення властивостей і станів об'єктів, які взаємодіяли, для встановлення механізму злочинної події загалом та її окремих елементів. Спектр діагностичних завдань доволі широкий, однак об'єднує їх те, що в усіх випадках основу їхнього вирішення становить вивчення властивостей і станів певного об'єкта діагностики з урахуванням змін, які відбулися в ньому за час, що передує моменту вирішення діагностичних завдань, і тих, які визначаються умовами й чинниками кримінальної ситуації.

Залежно від ролі в діагностичному процесі об'єкти поділяють на ті, що діагностуються, тобто ті, природа (стан) яких підлягає встановленню, і ті, за допомогою яких ця природа (стан) встановлюється. Об'єкти, які діагностуються, або їх відображення перебувають у зв'язку з подією злочину, а об'єкти, за допомогою яких діагностують, не пов'язані із цим злочином, проте їхня природа досліджена, вони класифіковані за сукупністю ознак, установлення яких має діагностичне значення.

Діагностування конкретної ситуації є, по суті, інтегративним, що потребує не лише вивчення всієї наявної інформації, а і її поповнення шляхом окремих слідчих (розшукових) дій, експертизи і т.ін. У криміналістиці виокремлено дві групи об'єктів діагностування: людина та її прояви, сліди, частки; речі та їх прояви, сліди тощо.

Предмет криміналістичного діагностичного дослідження – це фактичні дані, що встановлюються або підлягають установленню, інформація про факти, які мають судово-доказове значення. У найбільш загальному вигляді це – природа та/або стан події злочину та будь-яких об'єктів, пов'язаних з подією злочину, як матеріальних (людей, предметів, речовин та ін.), так і нематеріальних (обставин, ситуацій, зв'язків і відносин, «поведінки» та змін) об'єктів та їх відображень, об'єктивних і суб'єктивних.

Загальним завданням криміналістичної діагностики є встановлення (визначення, розкриття) фактичних даних шляхом вивчення й пояснення властивостей і станів об'єкта (явища). Основні завдання криміналістичної діагностики: встановлення властивостей об'єкта, включаючи його відповідність певним обумовленим чи стандартним характеристикам; встановлення початкового стану об'єкта; визначення фактичного стану об'єкта, наявності яких-небудь відхилень від його нормальних параметрів; з'ясування причин настання якогось результату; встановлення причинного зв'язку між дією і зміною стану об'єкта; пояснення причини певного явища; визначення придатності певного сліду для ідентифікаційного дослідження; встановлення стану об'єкта в момент його відображення; визначення обставин і механізму утворення слідів; установлення можливості настання якогось результату за певних умов; установлення динамізму події; визначення напрямку руху транспортного засобу за слідами його ходової частини на дорожньому покритті.

Третій розділ «Криміналістична діагностика в розкритті й розслідуванні злочинів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Сутність криміналістичного діагностування та його завдання в досудовому розслідуванні кримінальних проваджень» висвітлено питання використання положень криміналістичної діагностики у висуненні й перевірці слідчих версій, установленні механізму злочину, у тактиці проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Доказування у кримінальному процесі є пізнанням ретроспективним і полягає в безпосередньому пізнанні окремих обставин, якщо вони доступні сприйняттю під час досудового розслідування. У такому випадку завдання суб'єкта пізнання значно ускладнюється. Йому потрібно виокремити з усього різноманіття об'єктів саме ті, котрі перебували у взаємодії з предметом пізнання і були втягнуті в орбіту кримінального правопорушення. Ними можуть бути предмети, документи, сліди, очевидці подій минулого, що можуть виступати як свідки, потерпілі, підозрювані. Сприйняття й оцінка таких об'єктів дають можливість отримати потрібну для пізнання події й доказування обставин кримінального правопорушення інформацію. За результатами проведеного опитування 594 слідчих органів досудового розслідування МВС України встановлено, що положення криміналістичної діагностики використовуються для вирішення таких завдань досудового розслідування: виявлення, фіксації та вилучення речових доказів у процесі проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій (47,13 % опитаних); отримання орієнтовної інформації про осіб, що вчинили кримінальне правопорушення (29,12 % опитаних); отримання орієнтовної інформації про механізм учинення злочину (23,73 % опитаних).

Одним із завдань криміналістичної діагностики в розкритті й розслідуванні злочинів є встановлення механізму злочинної події загалом та її окремих етапів. Важливу роль під час діагностування відіграють побудова й перевірка гіпотез (версій). У зв'язку з виявленням ознак злочину під час досудового розслідування постає низка завдань, основними з яких є: встановити, чи було вчинено кримінальне правопорушення, яке саме кримінальне правопорушення вчинено і ким саме, якою є кримінальна кваліфікація цього діяння; з'ясувати всі обставини, що мають значення для кримінального провадження; якщо є достатні підстави і перевірені докази, сформулювати підозру й повідомити про неї особу, причетну до вчинення кримінального правопорушення; з'ясувати причини й умови, що сприяли вчиненню злочину.

Це лише загальний перелік основних завдань досудового розслідування, для вирішення яких потрібно здійснити діагностику. Окрім них перед слідчим, прокурором виникає багато опосередкованих характером діяння і специфікою його вчинення та наслідками окремих завдань. Залежно від розв'язання цих завдань вирішуються питання щодо віднесеності й допустимості певного джерела та інформації, яка розкриває фактичні дані, що можуть бути належними доказами у кримінальному провадженні, чи можуть бути ці докази включені до системи доказів і яким є ступінь надійності кожного з них та системи доказів загалом.

Діагностичне завдання формулюється в результаті вивчення ситуації, що склалася, та аналізу наявних джерел інформації з урахуванням кола обставин, що

підлягають установленню й доказуванню в конкретному кримінальному провадженні. При цьому діагностичні завдання мають таку спрямованість: установлення походження того чи іншого явища або процесу; визначення характеру зв'язків між предметами, процесами, явищами; встановлення механізму дій; визначення початкового стану предметів чи явищ, взаємодії частин механізму між собою або з навколишнім середовищем; визначення властивостей виробу та способу його виготовлення тощо. За результатами проведеного опитування слідчих органів досудового розслідування МВС України встановлено, що для отримання орієнтовної інформації щодо особи, яка вчинила злочин, та механізму вчинення злочину використовується допомога спеціалістів. Така допомога є обов'язковою під час проведення пошукових дій (30,73 % опитаних); бажана (ситуаційна) у разі проведення інших дій (36,06 % опитаних); визначається на розсуд слідчого (26,29 % опитаних).

У підрозділі 3.2 «Використання положень експертної діагностики у кримінальному судочинстві» наголошено, що експертне діагностування – це найбільш поширена й методично розроблена частина криміналістичної діагностики. Діагностичні завдання вирішуються експертами практично під час проведення будь-якого виду судової експертизи. При цьому властивості та стани об'єктів можуть розпізнаватися під час їх безпосереднього дослідження; дослідження ознак їхнього відображення зовні; вивчення механізму окремих етапів, фрагментів злочинної події, її динамічних та інших особливостей. Сутністю експертного діагностичного дослідження є виявлення в досліджуваному об'єкті відхилень від певної норми, встановлення причини цих змін і визначення міри зв'язку цієї причини з подією (механізмом) злочину. Із цією метою здійснюють зіставлення отриманих результатів з деяким аналогом. Так, криміналістична трасологічна експертиза через установлення причинно-наслідкових зв'язків визначає вид, характер та особливості дій злочинця; судово-медична експертиза встановлює причини настання смерті, причину і тяжкість тілесних ушкоджень; судово-автотехнічна, пожежно-технічна, екологічна та інші експертизи дають змогу встановити факти порушення спеціальних норм і правил.

Діагностичні експертні завдання за ступенем складності поділяють на прості й складні. До простих діагностичних завдань належать: діагностування властивостей і станів об'єкта безпосередньо в процесі дослідження властивостей об'єкта та його відповідності деяким, інколи – чітко встановленим, характеристикам; визначення фактичного стану об'єкта, наявності або відсутності будь-яких відхилень від його нормального стану; встановлення первинного стану об'єкта; виявлення причин і умов змінення властивостей (станів) об'єкта; діагностичні дослідження властивостей і станів об'єкта за його відображеннями – визначення ступеня інформативності сліду; встановлення властивостей і станів об'єкта під час виникнення відображення; визначення причини зміни властивостей і станів об'єкта.

Складні діагностичні завдання – це дослідження механізмів, подій, процесів і дій за результатами (об'єктами, відображеннями). До них ми зараховуємо: визначення механізму події, процесу, дій; можливості висновку щодо механізму й обставини події за її результатами, наслідками, відображеннями; виокремлення певних етапів (стадій, фрагментів) події; встановлення механізму події в її динаміці;

установлення можливості або неможливості вчинення певних дій за певних умов; визначення відповідності або невідповідності дій спеціальним правилам; визначення умов (обстановки), часу (періоду) або хронологічної послідовності дій (подій); встановлення місця дії (його локалізації, меж), позиції учасників; визначення певних умов; визначення причинно-наслідкових зв'язків між діями та наслідками, які настали.

Проведеним опитуванням і дослідженням матеріалів судово-експертних проваджень встановлено, що слідчі призначають судові експертизи, на вирішення яких винесено питання діагностичного характеру (57,93 % опитаних). Найчастіше діагностичні завдання ставляться у разі призначення: судово-почеркознавчих (13,14 % опитаних); судових техніко-криміналістичних (13,96 % опитаних); судово-балістичних (19,95 % опитаних); судово-трасологічних (17,04 % опитаних); судово-автотехнічних (12,17 % опитаних) експертиз.

У підрозділі 3.3 «Сучасні можливості діагностичних досліджень для побудови психологічного та соціально-демографічного портрета злочинця» зазначено, що складання так званих «психологічних портретів» невідомих осіб за слідами їх злочинної діяльності належить до класу криміналістичних розпізнавальних завдань діагностичного характеру. Теоретична основа методу побудови психологічного портрета, що має непересічне значення для наукової обґрунтованості діагностичних висновків, базується на тому, що особа злочинця має вияв у його поведінці. Сліди, залишені на місці злочину, є своєрідними «психологічними маркерами», що дозволяють зробити висновок про звичні способи поведінки, а через них – про особу злочинця. У процесі побудови пошукового портрета криміналістично значущі характеристики можуть бути отримані за систематизацією різноманітної фрагментарної інформації: даними огляду місця події, огляду документа, іншими матеріалами кримінального провадження.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення актуального наукового завдання, що полягає у науковому обґрунтуванні сутності, завдань і місця криміналістичної діагностики в розкритті й розслідуванні кримінальних правопорушень. Одержані під час дослідження наукові результати дають підстави для розроблення пропозицій, що мають важливе теоретичне значення, а реалізована його мета і завдання дозволяють сформулювати такі основні висновки й практичні рекомендації:

1. Аналіз монографічних і дисертаційних фондів за темою дослідження свідчить про те, що написані за останні роки в Україні та деяких зарубіжних країнах дисертації більшою мірою присвячені питанням експертних діагностичних досліджень, проте чимало їхніх положень мають непересічне значення для теорії криміналістичної діагностики, визначення ролі криміналістичної діагностики у практиці розкриття й розслідування злочинів та кримінальних проступків. Найвні наукові праці стосуються лише певних проблем діагностичної експертизи і мають фрагментарний характер. Це дає підстави висновувати, що стан наукового

опрацювання окресленої проблеми не можна вважати задовільним, а тому криміналістична діагностика потребує окремого більш ґрунтовного дослідження.

2. У теорії криміналістичної діагностики не розробленими або не достатньо розробленими є такі аспекти: гносеологія відображення властивостей і ознак (навичок) як філософська категорія; сучасна концепція методології вирішення завдань діагностичного дослідження слідів і відображень людини; процесуальні аспекти діагностичних експертиз і досліджень слідів та відображень людини, їх доказове значення.

3. Основними складовими криміналістичної діагностики є: розпізнавання як основна форма пізнання; використання власних засобів і методів криміналістики, серед яких на першому місці стоять методики діагностичних досліджень і засоби інформаційного забезпечення; коло об'єктів, що відповідають родам і видам криміналістичних експертиз.

Структуру процесу криміналістичної діагностики становлять: визначення мети діагностування; попереднє вивчення об'єктів; аналіз виявлених діагностичних ознак; порівняння виявлених ознак за аналогією; оцінка та корегування отриманих результатів; формулювання висновків.

4. Поняття «діагностика» у криміналістиці має три значення: розпізнавання, розрізнення та визначення. Криміналістична діагностика акумулює всі ці значення й може бути визначена як окремий метод пізнання механізму злочину на підставі його відображення на об'єктах матеріального світу. Це своєрідний процес пізнання, заснований на вивченні відображень механізму вчиненого злочину (матеріальних, ідеальних) для визначення змін, властивостей і станів об'єктів, установлення причини цих змін і їх зв'язків з подією злочину.

Криміналістична діагностика є окремим вченням про закономірності вивчення й розпізнавання властивостей, якостей і станів об'єктів та явищ матеріального світу за їхнім матеріально фіксованим зображенням і диференціації їх за відповідними групами з наступним віднесенням до певного класу, роду, виду, різновиду. Криміналістична діагностика як процес є уявною реконструкцією та інтерпретацією особою, що здійснює досудове розслідування чи судовий розгляд кримінального провадження, загальної картини досліджуваного кримінального правопорушення з метою віднесення його до відповідного виду злочину чи кримінального проступку. Процес діагностування є багаторівневим інтерпретаційно-реконструктивним процесом.

Предметом криміналістичної діагностики є пізнання змін, які відбулися в результаті злочинного посягання, а також їх причин і умов на підставі вивчення властивостей і станів об'єктів, які взаємодіяли, для встановлення механізму злочинної події загалом та її окремих елементів.

Об'єкти криміналістичної діагностики – це фактичні дані, що мають значення для досудового розслідування. У криміналістиці виокремлено дві групи об'єктів діагностування: людина та її прояви, сліди, частки; речі та їх прояви, сліди тощо.

Діагностичний період – це проміжок часу, протягом якого можливим є проведення діагностування, а діагностичне поле – це сукупність діагностичних ознак на певній ділянці об'єкта. Діагностична ознака – ознака, за якою можна

робити висновок про властивості об'єкта, який відобразився у сліді, про зміни цих ознак у часі, умовах, у яких відбувалася взаємодія об'єктів.

5. Методологічну основу криміналістичної діагностики визначають: принципова можливість пізнання об'єкта, події за їх відображеннями; відомості про загальні закономірності виникнення доказів, включаючи речові, як засоби відображення й потенційні носії криміналістично значущої інформації; нагромаджені криміналістикою відомості про закономірності виникнення об'єктів, які нею вивчаються, їх властивості та ознаки; відомості про типові моделі відображення дій (подій) з урахуванням об'єктивних властивостей, предметів, що взаємодіяли, умов взаємодії та властивостей особи; володіння суб'єктом діагностики методиками дослідження об'єктів діагностики та всім арсеналом необхідних методів (аналогією, моделюванням, екстраполяцією, аналізом, синтезом, експериментом тощо).

6. Основними завданнями криміналістичної діагностики є: встановлення просторової структури обстановки злочинної події; встановлення механізму окремих етапів події; визначення речової структури обстановки місця події; встановлення часових характеристик злочинної події; встановлення причинно-наслідкових зв'язків і прогнозування їх дії; визначення властивостей об'єктів; відтворення механізму злочинної події загалом.

7. У практиці розкриття й розслідування кримінальних правопорушень криміналістичне діагностування може здійснюватися суб'єктом кримінального провадження з використанням допомоги спеціаліста в певній галузі знань, що дає змогу на підставі комплексного використання криміналістичних та інших спеціальних знань сформулювати висновки щодо проведеного діагностичного дослідження.

8. Діагностичні завдання вирішуються під час проведення будь-якого виду судової експертизи. При цьому властивості й стани об'єктів можуть розпізнаватися: за їх безпосереднього дослідження; дослідження ознак їхнього відображення зовні; вивчення механізму окремих етапів, фрагментів злочинної події, її динамічних та інших особливостей. Сутність експертного діагностичного дослідження становить виявлення в досліджуваному об'єкті відхилень від певної норми, встановлення причини цих змін і визначення міри зв'язку цієї причини з подією (механізмом) злочину. Із цією метою здійснюють зіставлення отриманих результатів з деяким аналогом.

9. Під психолого-криміналістичним портретом особи, що складається на підставі здійснених діагностичних досліджень, слід розуміти систему відомостей про психологічні та інші ознаки людини, важливі з погляду її виявлення та ідентифікації, а також тісно пов'язані з ними соціальні, демографічні та інші характеристики конкретної особи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Полянская Г. Современные возможности криминалистических диагностических экспертиз и их значение в расследовании преступлений, связанных

с незаконным оборотом наркотиков / Г. Полянська // Закон и жизнь. – 2013. – № 11 (263). – С. 38–40.

2. Полянська Г. С. Генеза наукових уявлень про криміналістичну діагностику / Г. С. Полянська // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2013. – № 3 (54). – С. 155–162.

3. Полянська Г. С. Методологічні основи криміналістичної діагностики та її значення в кримінальному провадженні / Г. С. Полянська // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Т. 26 (65). – 2013. – № 1. – С. 436–441.

4. Полянська Г. С. Сучасні можливості криміналістичних діагностичних експертиз та їх значення у досудовому розслідуванні кримінальних проваджень / Г. С. Полянська // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2013. – Спец. вип. № 1. Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. – С. 220–224.

5. Полянська Г. С. Криміналістична діагностика (сутність та практичне значення) [Електронний ресурс] / Г. С. Полянська // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 478–485. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_80.pdf. – Назва з екрана.

6. Полянська Г. С. Значення криміналістичної діагностики у процесі розслідування кримінальних проваджень / Г. С. Полянська // Закарпатські правові читання : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (25–26 квітня 2013 р., м. Ужгород) / за ред. В. Г. Вашука, П. А. Трачука, І. М. Полужина. – Ужгород : ЗакДУ, 2013. – С. 410–413.

7. Полянська Г. С. Роль криміналістичної діагностики в досудовому розслідуванні кримінальних проваджень / Г. С. Полянська // Сучасні проблеми криміналістики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю з дня народження д-ра юрид. наук, проф. В. П. Колмакова (27–28 вересня 2013 р., м. Одеса). – Одеса : Юрид. л-ра, 2013. – С. 253–255.

8. Полянська Г. С. Експертна діагностика у кримінальному судочинстві / Г. С. Полянська // Верховенство права – основоположний принцип правової держави : зб. тез доповідей V наукового круглого столу молодих вчених, аспірантів та магістрів. – Х. : ХНУ імені В. І. Каразіна, 2013. – С. 115–116.

9. Полянська Г. С. Характеристика предмета криміналістичної діагностики / Г. С. Полянська // Держава і право в умовах інтеграції до Європейського Співтовариства : матеріали круглого столу з міжнародною участю (12 грудня 2013 р., м. Донецьк). – Донецьк : Цифрова типографія, 2013. – С. 95–96.

АНОТАЦІЇ

Полянська Г. С. Криміналістична діагностика та її значення у розкритті та розслідуванні злочинів (теоретичний та праксеологічний аспект). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова

експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Донецький юридичний інститут МВС України, Донецьк, 2014.

Дисертацію присвячено теоретичним і практичним питанням криміналістичної діагностики. Визначено поняття криміналістичної діагностики, її предмет, об'єкти. Предметом криміналістичної діагностики є пізнання змін, які відбулися в результаті злочинного посягання, а також їх причин та умов на підставі вивчення властивостей і станів об'єктів, які взаємодіяли, для встановлення механізму злочинної події загалом та її окремих елементів. Об'єкти криміналістичної діагностики – це фактичні дані, що мають значення для розслідування. Найчастіше об'єктом діагностики є якась конкретна ситуація, а об'єктами, за допомогою яких діагностують, – різні види доказової інформації: предметної (речові докази, сліди, зліпки); вербальної (описування в протоколі слідчих (розшукових) дій); графо-аналогічної (схеми, плани); наочно-образної (фото-, відеографічні зображення).

Розглянуто процес розвитку та становлення криміналістичної діагностики, а також проблеми методології у галузі криміналістики. Викладено теоретичні та практичні результати, здобуті під час проведення дослідження. Визначено, що криміналістична діагностика як процес є уявною реконструкцією та інтерпретацією особою, що здійснює досудове розслідування чи судовий розгляд кримінального провадження, загальної картини досліджуваного кримінального правопорушення з метою віднесення його до відповідного виду злочину чи кримінального проступку. Процес діагностування є багаторівневим інтерпретаційно-реконструктивним процесом.

***Ключові слова:** криміналістична діагностика, суб'єкти криміналістичної діагностики, предмет, об'єкти криміналістичної діагностики, завдання криміналістичної діагностики.*

Полянская А. С. Криминалистическая диагностика и ее значение в раскрытии и расследовании преступлений (теоретический и праксеологический аспект). – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Донецкий юридический институт МВД Украины, Донецк, 2014.

Диссертация посвящена теоретическим и практическим вопросам криминалистической диагностики. Определено понятие криминалистической диагностики, ее значение в раскрытии и расследовании преступлений. Обосновано, что в деятельности следователя и прокурора, осуществляющих досудебное расследование, и оперативных сотрудников, действующих в пределах предоставленных им полномочий и возможностей в противодействии преступности, криминалистическая диагностика имеет огромное значение. Исследуя последствия противоправного поведения или признаки подготовки к совершению преступления, работники правоохранительных органов используют диагностирование различных объектов, имеющих отношение к событию преступления или уголовного проступка.

Сформулирована позиция автора по поводу выделения общей и основных задач криминалистической диагностики. Общей задачей криминалистической диагностики является установление фактических данных путем изучения и объяснения свойств и состояния объекта (явления). Основными задачами криминалистической диагностики являются установление пространственной структуры обстановки преступного события; выявление механизма отдельных этапов события; установление внешней обстановки места происшествия; определение временных характеристик события преступления; установление причинно-следственных связей; определение свойств объектов, воспроизведение в целом механизма уголовно наказуемого деяния. Процесс диагностирования конкретной ситуации преступления является интегративным, требующим не только изучения всей вышеназванной информации, а и необходимости ее пополнения путем проведения отдельных следственных (розыскных) действий, таких как осмотр, следственный эксперимент, экспертиза.

Особое значение уделено проблемам экспертной диагностики. Раскрываются этапы решения экспертом диагностических задач в различных видах судебных экспертиз. Предложено определение экспертной диагностической методики как детально регламентированной программы решения экспертной диагностической задачи, состоящей из последовательных практических и умственных операций, направленных на познание свойств и связей исследуемых объектов, которые предполагают использование системы приемов, способов, методов и средств, а также правил проведения экспертного исследования. Выделены простые и сложные диагностические экспертные задачи. Отдельное внимание уделено особому классу распознавательных задач диагностического характера – установлению психолого-криминалистического портрета преступника по следам его преступной деятельности. Автор подчеркивает, что такие «портреты» носят чисто диагностический характер и имеют тактическое и оперативно-розыскное значение.

Ключевые слова: криминалистическая диагностика, субъекты криминалистической диагностики, предмет, объекты криминалистической диагностики, задачи криминалистической диагностики.

Polianska G.S. The Basics of Criminalistics Diagnostics and its Significance for Crime Investigation and Clearing up. – Published as manuscript.

The dissertation for conferring the scientific degree of Candidate of Law specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operational search activity. – Donetsk legal Institute of Internal Affairs, Ukraine, Donetsk, 2014.

The dissertation is devoted to the theoretical and practical issues of criminalistics diagnostics. The notion of criminalistics diagnostics, its subject and objects have been defined. The subject of criminalistics diagnostics consists in cognition of changes occurring in the result of criminal encroachment as well as their causes and conditions on the basis of studying the characteristics and states of the interacting objects with the purpose of determining the mechanisms of criminal act and its separate elements. The objects of criminalistics diagnostics include factual data significant for the investigation. Frequently the object of diagnostics is presented by a certain definite situation and the objects which help to make a diagnosis include different kinds of evidential information:

object information (physical evidence, traces, casts); verbal (recording of investigative (search) activity); graphic-analogic (schemes, plans); graphic – visual (photo – videographic images). The process of development and formation of criminalistics diagnostics as well as the problems of methodology in the field of criminalistics have been studied. The theoretical and practical results of the dissertation research have been stated. It has been defined that criminalistics diagnostics as a process is an imaginary reconstruction and interpretation of general situation of a criminal offence by a person conducting the pre-trial inquiry or judicial review of a criminal proceeding with the purpose of referring it to the corresponding type of crime. The process of diagnostics is a multylevel imaginary reconstruction and interpretation process.

Key words: *criminalistics diagnostics, subjects of criminalistics diagnostics, objects of criminalistics diagnostics, tasks of criminalistics diagnostics.*